

อาสาสมัครกับภัยพิบัติ : “บทบาทอาสาสมัครกับการจัดการภัยพิบัติระดับชุมชน”
งานประชุมระดับชาติด้านการอาสาสมัคร ครั้งที่ 1 วันที่ 7 พฤษภาคม 2558 เวลา 11.15 – 12.30
ณ ห้องประชุม 2-1 ชั้น 2 อาคารเอนกประสงค์ (อาคาร 10) มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

องค์กรรับผิดชอบ: เครือข่ายจิตอาสา (Volunteer spirit Network)

วิทยากร: คุณวีระพงษ์ กังวานนวกุล เครือข่ายการจัดการภัยพิบัติภาคประชาชนจังหวัดเชียงราย
เจ้าสิบตำรวจตรีหญิง กฐิณ มงคลเวชวิไล ปลัดเทศบาลตำบลแม่ไร่ อ.แม่จัน จ.เชียงราย
รูปแบบในการดำเนินการประชุม: การนำเสนอกรณีศึกษา และเสวนา

นำเสนอโดย คุณวีระพงษ์ กังวานนวกุล

เครือข่ายการจัดการภัยพิบัติภาคประชาชนจังหวัดเชียงราย

ได้บทเรียนจากสึนามิ กับงานอาสาสมัครจะต้องเป็นการร่วมมือกัน และต้องเป็นการทำงานร่วมกัน
ไม่ว่าจะเป็นการต้องตัดสินใจ บางเรื่องเป็นเรื่องจำเป็น ไม่ว่าจะเป็นการจัดการในช่วงเวลาฉุกเฉินต้องมีคน
ตัดสินใจและเป็นคนจัดการ และทุกท่านที่อยู่ตรงนี้ก็สามารทำได้เหมือนกับที่ตอนนั้นที่ผมพยายามทำ

การเตรียมตัวทำงานในพื้นที่เพื่อเตรียมรับภัยพิบัติ

1. การใช้แผนที่เพื่อวิเคราะห์ข้อมูล ประเมินสถานการณ์ เพื่อสังเกตและประมวล การเข้าใจ
ตัวเองว่าจะไปแบบไหน การเขียนบันทึกและแนะนำทางออกให้หน่วยงานที่ทำงานเกี่ยวข้องเยอะ
ในตอนนั้นผมถูกด่าเยอะมากตอนที่ทำงาน แต่ก็ยังมีทางออกในขณะที่แนะนำไป ช่วงเดือนและ
สองเดือนแรกเป็นช่วงที่ยากที่สุดในการทำงาน ซึ่งเป็นการตรวจสอบหาจุดศูนย์กลางการ
สันตะเพื่อนของแผ่นดินไหว และการตรวจสอบสถานที่ โครงสร้างใหญ่ที่อาจจะก่อให้เกิดพื้นที่
อันตรายมากขึ้น
2. การประสานความร่วมมือกับหลายๆ องค์กรและการแบ่งหน้าที่ในการทำงาน การทำงาน
ในช่วงนั้นเป็นการทำงานที่ต่างคนก็อยากจะทำเข้าไปในพื้นที่ทำงานช่วยเหลือ การช่วยเหลือใน
สิ่งก่อสร้าง และการหาความรู้ในเรื่องของการโครงสร้างของสิ่งปลูกสร้าง

3. ร่างกายมีความแข็งแรงพอในการลงพื้นที่ทำงาน และรับมือกับสถานการณ์ฉุกเฉินได้หรือไม่ การจัดการตัวเองให้อยู่ในบทบาทหน้าที่ที่เหมาะสม การเป็นแนวหน้าคือการลงมือลงแรงทำ หรือจะเป็นกองหนุน
4. การจัดการสื่อในการทำงานร่วมกัน ช่วงที่เกิดแผ่นดินไหวไม่มีการกลั่นกรองการใช้ภาพ
5. ความร่วมมือทางภาควิชาการ ที่มีความร่วมมือเกี่ยวกับสภาวิศวกรรมการที่เป็นนักวิชาการที่เข้ามาทำงานร่วมกันกันมาก แต่นักวิชาการในพื้นที่ไม่ค่อยได้รับความร่วมมือและไม่เห็นนักวิชาการในเมืองกับระดับภูมิภาคไม่ได้ทำงานร่วมกันอย่างมีระบบ รวมถึงการสร้างความรู้ความเข้าใจต่อนักศึกษาที่เรียนวิศวกรรมเกี่ยวกับเรื่องแผ่นดินไหว ทำให้ช่างที่อยู่ในพื้นที่ไม่มีความรู้

ในช่วงหนึ่งเดือนแรก มีการผสมทีมทั้งชาวบ้าน นักวิชาการหรือแม้กระทั่งสื่อเองที่จะทำงานร่วมกัน และการผลิตคู่มือในการทำสิ่งปลูกสร้าง โดยมีนักศึกษาในการช่วยกันทำงาน และคนที่ทำงานมีการเปิดใจที่จะให้ผู้อื่นเข้าร่วมช่วยฟื้นฟูชุมชน ได้การเรียนรู้ดังนี้

1. เราต้องทำทุกเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นการเข้าไปคุยกับนักวิชาการ ในการแปลสารศัพท์เทคนิคที่จะผลิตสื่อให้เข้าใจได้ง่าย และพยายามสื่อสารสังคมให้ได้มากเรื่อยๆ
2. การจัดการกับของบริจาคที่เป็นเรื่องจะต้องสื่อสารที่จะต้องจัดการเพราะการให้ของบริจาค เพราะจะเป็นการเพิ่มภาระให้กับพื้นที่
3. จิตอาสาที่อยากทำโมเดลบ้านผู้ประสบภัยแต่ไม่ได้ทำงานหรือเข้าใจชุมชนเลยว่าชุมชนเป็นลักษณะไหนหรือไม่ได้เข้าใจบริบทของชุมชนนั้นๆ อาจจะต้องมีวงที่จะต้องพูดคุยกัน
4. การบริหารการบริจาค การจัดการเรื่องการช่วยเหลือให้คืนสู่ท้องถิ่นมากขึ้น

การบริหารสื่อในยามวิกฤติ

1. รายงานข่าวเร่งด่วน
2. รายการความรู้วิชาการ อาสาสมัครที่ถูกส่งลงไปจะต้องเรียนรู้การสื่อสารกับจุดตรงกลางต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้ และจะทำให้ประสานเรื่องการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ
3. การสร้างการมีส่วนร่วม อาจจะต้องมีสื่อที่ทำหน้าที่ตั้งวงคุย ให้พื้นที่ตั้งตัวให้ได้ พื้นที่หน้าที่ของสื่อ ที่จะสามารถบริหารสื่อได้
4. การทำสื่อสารคดี ที่เป็นเรื่องของ การต่อสู้ที่มีพลัง และดูแลแล้วมีความหวัง แรงบันดาลใจ

5. สื่อเชิงสอบสวน ที่จะต้องทำหน้าที่ในการสืบสวน ไม่ว่าจะเรื่องของการก่อสร้างอาคาร ไม่ว่าจะ เป็นวัด โรงเรียน และโรงพยาบาล ที่ห้ามคอร์รัปชั่น

การเรียนรู้การนำเสนอข่าวจากพื้นที่โดยให้คนในพื้นที่นำเสนอข่าวเอง โดยมีการจัดอบรมการใช้เครื่องมือสื่อ และการเก็บข้อมูลจะมีการเก็บข้อมูลเรื่อยๆ ในการทำงานในช่วงวิกฤติ หลายๆ เรื่องเป็นหน้าที่ที่เราทำไม่ได้ เราจะต้องประสานงานให้ผู้อื่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือในงานอาสาสมัคร และต้องมีความใจกว้างในการทำงาน ถ้าเรารู้ว่าเรามีศักยภาพและการยื่นให้ต่ำที่สุดเพื่อช่วยให้ชุมชนจัดการตนเองได้ จะต้องเชื่ออย่างนี้

นำเสนอโดย จ่าสิบตำรวจตรีหญิง กุณิน มงคลเวชวิไล

ปลัดเทศบาลตำบลแม่ไร่ อ.แม่จัน จ.เชียงราย

ประสบการณ์ในการทำงานราชการ ที่โรงพยาบาลตำรวจ 10 และได้ย้ายกลับไปทำงานชุมชน โดยเป็นปลัดอบต. ยกระดับเป็น เทศบาล ทำงานกับท้องถิ่นมา 18 ปี

หน้าที่องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

อบจ. เทศบาล อบต. (อนาคตจะมีการยุบรวมกับเทศบาล)

งานป้องกันและสาธารณภัย ตามพระราชบัญญัติการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น มีกฎหมายรองรับ เช่น อาสาสมัครป้องกันสาธารณภัย เวลาเกิดภัยพิบัติมากันมาก

ในการประเมินจากวิศวกรจากส่วนกลางจะมากขึ้นแต่การให้ข้อมูลกับชาวบ้านแต่ข้อมูลที่ได้รับไม่ตรงกันเกิดความไม่มั่นใจของข้อมูล

การดำเนินการขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

ภารกิจ อำนาจหน้าที่ : การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

องค์กรที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ข้างเคียง หน่วยราชการส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

- อาสาสมัคร
- ราชการ
- การดำเนินการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

- แผนพัฒนาท้องถิ่น เป็นแผนยุทธศาสตร์ที่เป็นการวางแผน 3 ปี ว่าจะทำอะไร
- งบประมาณ ท้องถิ่นที่ได้รับการจัดสรรงบประมาณ ปีนี้ลดลง
- กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง

กฎหมายเป็นสิ่งสำคัญและเป็นอุปสรรคในการทำงาน เพราะนายเทศมนตรีจะเป็นผู้มีอำนาจในการเข้าสำรวจ แต่ติดตรงที่สุญญากาศ คือ ถ้าช่วงไหนไม่มีนายเทศมนตรีจะเกิดช่องว่างและอำนาจการตัดสินใจจะไม่เต็มที่ และทำให้ทำงานได้ไม่เต็มที่และเงินสะสมจะไม่สามารถเบิกเงินใช้ได้เลย ต้องทำเรื่องเสนอไปยังผู้ว่าฯ ทำงานการนำงบประมาณมาใช้ได้น้อยลง การทำงานบางครั้งจะเกิดความซ้ำซ้อน

มีการเตรียมความพร้อมต่างๆ ก่อนเกิดภัยพิบัติ ต้องมีการติดตามข้อมูลข่าวสารจากกรมอุตุนิยมวิทยา ต้องทราบว่าตรงไหนเป็นรอยเลื่อน และสิ่งแรกที่ต้องทำคืออะไร ในส่วนของเทศบาลตำบลแม่ไร่ มีแผนอบรมให้ความรู้มีหน่วยเคลื่อนที่ มีหน่วยอาสาสมัครป้องกันภัยหมู่บ้าน เช่นการซ้อมแผนอัคคีภัยในหมู่บ้าน ในครัวเรือนก็มีการอบรมให้กับกลุ่มแม่บ้าน เช่นการไหม้ของน้ำมันก็ต้องหาผ้ามาคลุม และเรื่องของวาทภัย เรื่องที่เกิดบ่อยในพื้นที่เชิงรอย พื้นที่แม่ไร่ น้ำป่าจากดอยตุง ในบริเวณนั้นจะต้องมีการขออนุญาตก่อสร้าง ชาวบ้านก็จะรู้ว่าเมื่อแผ่นดินไหวในพื้นที่นั้นๆ แล้วจะต้องปฏิบัติตัวอย่างไร

การเกิดภัย ในบริเวณรอยเลื่อนแม่จัน ได้มอบเครื่องเตือนภัยแผ่นดินไหว ซึ่งสามารถแจ้งเตือนภัยแจ้งให้สำรวจ ได้รับความร่วมมือจากสถาบันการศึกษา เมื่อเกิดเหตุต้องมีการตั้งสติ ในกรณีเด็กอยู่ในโรงเรียนในชั้น 4 ชั้น 5 จะทำอย่างไร เด็กที่ญี่ปุ่นจะมาเป็นประจำ แต่ของไทยจะทำหลังจากเกิดเหตุและหายเงียบไป สำคัญคือมีสติในภาวะฉุกเฉิน

การบูรณะ ที่สุดแล้วคือ การมีส่วนร่วมของประชาชน ตั้งแต่เรื่องของการจัดทำแผน เรื่องของการจัดทำแผนต้องมีชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วม ขั้นตอนที่ต้องเชิญกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้เฒ่าผู้แก่บอกเล่าพื้นที่กรณีที่เกิดเหตุต้องเตรียมความพร้อมอย่างไร หลังเกิดเหตุพื้นที่ที่ได้รับความเสียหายมีที่ไหนบ้าง เราก็จะสามารถจัดการช่วยเหลือได้ แต่ก็ติดข้อกำหนด (สตง.) ไม่สามารถซื้อมาได้ทัน จะต้องมีการตั้งกรรมการสอบสวนข้อเท็จจริง ทางเทศบาลตำบลแม่ไร่มาคุยกันว่าเอกสารมาที่หลัง แต่จะมีการทำการสำรวจจริงในพื้นที่ก่อน ความขัดแย้งของการเมือง แต่มีการใช้ข้อมูลจากกำนันผู้ใหญ่บ้าน แต่ถ้ามีคู่กันก็จะส่งทีมเข้าไป ผู้บริหารจะต้องมีวิสัยทัศน์ว่าต้องช่วยเหลือโดยไม่แยกฝ่าย มีการแบ่ง 4-5 ฝ่าย ฝ่ายอำนวยความสะดวก กำกับดูแล ประสานงาน, ฝ่ายแผนและโครงการ วางแผนฝึกซ้อม อบรม ฝ่ายป้องกันและปฏิบัติ ฝ่ายฟื้นฟู

ฝ่ายประชาสัมพันธ์ แต่ในส่วนของข้อปฏิบัติก็เป็นเงื่อนไขในการบริหารจัดการเช่น วิศวกรในการตรวจสอบโครงสร้างในพื้นที่

การปฏิบัติหลังเกิดภัย การรักษาพยาบาล การจัดที่พักอาศัยชั่วคราว การรื้อถอน การสื่อสาร มีการสื่อสารหลัก การสื่อสารรอง การสื่อสารสำรอง วิทยุสมัครเล่น ต้องมีการอบรมการใช้เครื่องมือสื่อสารต่างๆ แผนปฏิบัติการฉุกเฉินและแก้ไขปัญหาจากแผ่นดินไหวและอาคารถล่ม จังหวัดเชียงราย รอยเลื่อนที่มีพลังพาดผ่านจังหวัดเชียงราย (คาดการณ์ตามหลักวิชาการณ์) และมีการคาดการณ์จากสัญญาณของความรู้สึกของมนุษย์ (ตัวชี้วัดจากปรากฏการณ์ธรรมชาติ) รวมถึงการจำลองสถานการณ์ ซ้อมแผนในโรงเรียน จุดพักพิงชั่วคราว ศูนย์รับบริจาค เตรียมความพร้อมเครื่องมือ ยานพาหนะช่วยเหลือ

“มีสติ ทำด้วยใจ ความสำเร็จก็จะเกิดขึ้น” .....ปลัดเทศบาล พิกอบ กล่าวไว้ในเวทีแลกเปลี่ยน

ช่วงแลกเปลี่ยนระดมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

- การเปิดพื้นที่ให้อาสาสมัครเข้าไปทำงาน ในส่วนของแผนและโครงการ แต่จะต้องดูความถนัดของอาสาสมัครว่าทำงานเรื่องไหนก็จะจัดให้เหมาะสมกับความสามารถของอาสาสมัคร “การเตรียมความพร้อม และทุนในศักยภาพของการเปลี่ยน เข้าใจต่อสถานการณ์”
- นักจัดการภัยพิบัติจะเข้า บทบาทในฐานะคนนอกมองท้องถิ่น
- พื้นที่
  - ถอดแผ่นดินไหวเชียงราย 4 C (condition, communication การสื่อสารแบบทางการและไม่ทางการ ภายในพื้นที่ coordination ความร่วมมือกับใคร control การควบคุม แต่ใน C นี้ยังไปไม่ ซึ่งต้องนำมาซึ่งการวางแผน control

ชุมชนบางชุมชนที่เข้าไม่ถึง แต่ชุมชนมีระบบของเค้าอยู่ไม่เต็มที่

- ฟิอาร์ท
  - เกิดการกระจุกตัวของการช่วยเหลือ หรือไม่ได้รับการช่วยเหลือเลยในบางพื้นที่

ในฐานะคณะกรรมการ อาจารย์ในมหาวิทยาลัย หรือนักศึกษา บทบาทของพวกเราสามารถการสนับสนุน อาสาสมัครในช่วงไหนได้บ้าง ก่อน ระหว่าง หลัง เกิดเหตุ

- อาสาสมัครผู้ป่วยมะเร็ง
  - พี่ภรรยาอยากได้ผ้าห่ม ยากันยุง น้ำ และเงิน พี่ภรรยาเป็นกลุ่มเล็กๆ ในช่วงน้ำท่วม ก็ช่วยได้เท่าที่ไหว เพราะหลังจากนั้นก็ไม่สามารถเข้าพื้นที่ได้แล้ว
- ณัฐรัตน์ มูลนิธิกระจกเงา
  - อาสาสมัครธรรมดาอย่างเราน่าจะเป็นช่วงหลังเกิดเหตุ พี่นพุน่าจะเหมาะสมที่สุดการประสานงานกับพื้นที่สำคัญที่สุด
- ชัยโชค CMS
  - ทุกคนพร้อมที่จะเข้าไปช่วย หลักสูตรเข้าไปอบรมให้ชุมชนให้ชุมชนให้ความรู้แก่ชุมชนเตรียมพร้อมกับความรับมือ โดยคนนอกเข้าไปช่วยน้อยที่สุด เพื่อให้ชุมชนได้มีการช่วยเหลือตัวเองได้มากที่สุด
- อรรถัย มหิดล
  - ประเด็นสำคัญคือการเตรียมความพร้อมชุมชน เป็นสิ่งสำคัญมากเพราะอาสาสมัครของเราไม่ถูกฝึกมาในแบบญี่ปุ่น สำคัญคือ 1) การทำให้เกิดระบบอาสาสมัครระดับชุมชน การบริหารภัยพิบัติโดยมีชุมชนเป็นฐาน กรณีศึกษา จังหวัดเลย กระบวนการไม่งานโดยมีชุมชนเป็นฐาน ขึ้นอยู่กับชุมชนโดยมี อปปร. ผลคือ ชาวบ้านจะโยนไปที่เทศบาล จะทำให้เกิดการตามความเป็นจริง ต้องมีการคุยกันให้เกิดการยอมรับความจริง ต้องให้เกิดฝ่ายต่างๆ ชาวบ้านต้องมีความรู้เรื่องสถานการณ์ต้องมีการไป set ระบบ เช่น การตรวจน้ำฝน ไม่มีความต่อเนื่องในการจัดระบบ ต้องมีความต่อเนื่อง สรุป ชุมชนสามารถทำได้ เช่น การเตรียมการของแม่บ้าน การสื่อสาร อาสาสมัครหน้าที่ยังสนับสนุนให้ชุมชนเก่งโดยจัดตั้งโดยชุมชน และชุมชนเองเป็นคนบอกว่าต้องการอาสาสมัครแบบใด ซึ่งอาสาภายนอกจะมีหน้าที่ในการสนับสนุนให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการภัยพิบัติได้
- ไม่ระบุชื่อ

- มีประสบการณ์คือการเตรียมความพร้อมชุมชนว่าต้องการอะไรในการทำแผน ปัญหาชุมชนคือผู้สูงอายุในการออกความคิดเห็นได้ ในการจัดทำเป็นเอกสาร สื่อ กระจายให้คนอื่นทราบเป็นไปได้ยาก ถ้าอาสาเข้าไปช่วยในการช่วยสื่อสาร สารจากชุมชนให้ชุมชน
- รัชต์ มอ.

- บทบาทของ มอ. นำท่วมหาคใจใหญ่ ช่วงของการฟื้นฟู เป็นศูนย์พักพิงในส่วนการระดมความช่วยเหลือต่างๆ ในส่วนของนักศึกษา ช่วงเร่งด่วน การลงพื้นที่เก็บข้อมูลเร่งด่วน การศึกษาพื้นที่ สำคัญคือ “การรับฟังความเดือดร้อน” สอง การเก็บข้อมูลร่วมกับเทศบาล และการร่วมกลุ่มชุมชนประสภภัยร้ายแรงมาถอดบทเรียนในขณะที่มืออยู่และนำคู่มือมาเป็นภัยพิบัติในการรับมือ ในแต่ละชุมชนมีบริบทที่แตกต่างกัน ช่วงยกระดับ มาพัฒนาแผนรับมือมาพัฒนาชุมชนมายึดฐานชุมชนมาเป็นความรู้และกระจายไปทั่วชุมชน

การประชุมครั้งนี้ ชวนเปิดประเด็นเรื่องเหล่านี้ “การจัดการภัยพิบัติระดับชุมชน” ในประเทศไทยมีการขยับกันไปถึงไหนแล้ว มันมีเรื่องนี้อยู่ มีบางจุดบางกลุ่มของชุมชน

เวลามองเห็นสถานการณ์ภัยพิบัติกับงานอาสาสมัคร ?

หลักการเอาตัวรอดที่ลอกมาจากญี่ปุ่นที่เขาจากญี่ปุ่นใช้ไม่ได้ในบ้านเรา ด้วยโครงสร้างความรู้ที่ดีที่สุดคือประสบการณ์จากบ้านเราเอง มาประเมินสถานการณ์ เตรียมการรับมือของตนเองเวลาที่อยู่ที่บ้าน บางเรื่องต้องซ้อมในชีวิตประจำวัน มักจะถูกโยนให้ว่าหน้าที่เหล่านี้เป็นของใคร แต่สำคัญคือการ เตรียมตนเอง

การจัดการอาสาสมัครกับภัยพิบัติ ภาวะฉุกเฉินยังไม่ใช้ภัยพิบัติถ้าจัดการได้ แต่ถ้าจัดการไม่ได้ นั่นคือภัยพิบัติ หัวใจของการจัดการอาสาไปจัดการความเสี่ยงของภัยพิบัติ